

bisa
perspective .brussels
brussels instituut voor statistiek en analyse

CONJUNCTUUR- BAROMETER VAN HET BRUSSELS GEWEST

Nr 38 - Lente 2023

HALFJAARLIJKS

PRODUCTIETEAM

Auteurs

Bram DE LANGE, Mattéo GODIN en Pierre-François MICHIELS

Wetenschappelijk comité

Dries CUYVERS, Amynah GANGJI, Virginie MAGHE, Gwendoline MOREAU en Toon VERMEIR

Wetenschappelijke coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid ROMAIN

COVER

Concerto – Communication Agency

Foto's: @ Batin BALTALILAR

LAY-OUT

IPM

VERTALING

Vertaald van het Frans naar het Nederlands door Production SA

Herlezing: Dries CUYVERS en Bram DE LANGE

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Astrid ROMAIN, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

VOOR MEER INFORMATIE

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

bisa@perspective.brussels - www.bisa.brussels

© Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

Reproductie toegestaan mits bronvermelding

CONJUNCTUUR- BAROMETER VAN HET BRUSSELS GEWEST

Nr 38 - Lente 2023

HALFJAARLIJKS

INHOUDSTAFEL

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN	7
1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT	9
1.1. De Oekraïne-crisis en haar directe gevolgen bepaalden de economische context in het jaar 2022	9
1.2. Het jaar 2023 kende een onverwacht gunstige start gedreven door een blijvende terugval in de inflatie en verbeterde groeivoorzichten in China	12
1.3. Wat te verwachten in de nabije toekomst?	13
2. CONJUNCTUUR IN BRUSSEL	15
2.1. Recente evolutie van de Brusselse economische activiteit	15
2.2. Sectorale focus op de tweede jaarhelft van 2022	17
2.3. Werkgelegenheid en werkloosheid	22
GLOSSARIUM	27
REFERENTIES	29
LIJST VAN TABELLEN	30
LIJST VAN GRAFIEKEN	30

De grafieken, tabellen en commentaren werden opgemaakt op basis van de informatie die beschikbaar was op **9 mei 2023**, tenzij anders vermeld.

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN

De Oekraïne-crisis en haar gevolgen waren de voornaamste determinanten van de macro-economische context in 2022. De reeds hoge inflatie nam hierdoor verder toe. Tijdens de eerste jaarhelft van 2022 leidden de stijgende levensduurte en grote onzekerheid wereldwijd tot een daling in het vertrouwen van consumenten en producenten. De noodzaak om alternatieven te voorzien voor Russisch gas voor de winter aanbrak, dreven de Europese elektriciteitsprijs en inflatie verder de hoogte in, in het derde kwartaal. Meerdere gunstige omstandigheden deden de Europese gasprijs en de inflatie sterk dalen in het jaareinde van 2022. Parallel hiermee nam het vertrouwen van Europese en Belgische consumenten en producenten weer sterk toe in het vierde kwartaal, na een maandenlange daling.

De Belgische en Europese economieën toonden zich gegeven de uitdagende omstandigheden onverwacht veerkrachtig, waardoor een recessie (zie glossarium) uitbleef. De gezinsconsumptie en de bedrijfsinvesteringen hielden goed stand door diverse steunmaatregelen van overheden om de levensduurte te verzachten, en door het aanwenden van spaargeld opgebouwd door de gezinnen tijdens corona. Volgens de meest recente verwachtingen zou **de inflatie in 2023 en 2024 verder normaliseren. Ook de verwachte economische groei zou hoger uitvallen** door een heropleving van China. **Tegelijkertijd blijven er uitdagingen:** de vele renteverhogingen door centrale banken hebben een impact op financiële stabiliteit en economische activiteit, de inflatie zonder energieprijzen neemt nog steeds toe en ook de energieprijzen kunnen alsnog toenemen door geopolitieke overwegingen.

In het Brussels Gewest zijn de resultaten van de economische marktactiviteit (zie glossarium) in 2022 gemengd. Na een gunstige start in het eerste kwartaal werd de activiteit gekenmerkt door twee opeenvolgende kwartalen van inkrimping. Vanaf maart leidden sancties en handelsbeperkingen gerelateerd aan de oorlog in Oekraïne tot een sterke daling in het vertrouwen van de Brusselse producenten en consumenten. Dit vertrouwen daalde tot een buitengewoon laag niveau, waardoor een deel van de vraag werd lamgelegd. Ondanks een blijvend uitdagend klimaat nam de bedrijfseconomische activiteit in het Gewest weer toe in het vierde kwartaal. Voornamelijk dankzij een aanhoudende daling van de energieprijzen vanaf oktober.

In 2022 steeg de Brusselse productie binnen de beschouwde sectoren met 5,9 % ten opzichte van 2021, tegenover een stijging met 6,5 % in de rest van België. **Sinds 2019 is de productie met 2,1 % gestegen in het Brussels Gewest,** tegenover 10 % in de rest van België.

De groei van de niet-financiële markteconomie in het Brussels Gewest wordt aangedreven door de diensten. Het zijn vooral **de diensten aan bedrijven** die de groei in Brussel stimuleren, met name de activiteiten van de maatschappelijke zetels en consultancyactiviteiten. Ten tweede maken andere **hooggekwalificeerde kantooractiviteiten**, zoals digitale diensten (informaticadiensten, programmering, gegevensbeheer en internetportalen), gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten momenteel een sterke groei door in het Brussels Gewest. Het jaar 2022 betekent ook een **'terugkeer naar het normale' voor veel persoonlijke diensten** (horeca, recreatieve, artistieke en sportieve activiteiten). De terugkeer van deze activiteiten naar een productieniveau dat vergelijkbaar is met dat van 2019 draagt voor bijna een kwart bij aan de gewestelijke groei in 2022.

Terwijl de dienstensector in het Brussels Gewest aantrekt, verliezen de industrie en de bouw dit jaar opnieuw terrein. De productie van de verwerkende industrie en de bouw, die zwaar worden getroffen door de inflatiedruk en de bevoorradingsproblemen in verband met de oorlog in Oekraïne, dalen in 2022 met respectievelijk 6,9 % en 12,9 %.

In deze gematigde economische context **stagneerde de werkgelegenheidsdynamiek in het Brussels Gewest in de tweede helft van 2022**, nadat deze in de voorgaande zes maanden bijzonder gunstig was geweest. Zo is de groei van de werkgelegenheid in loondienst door de Brusselaars vertraagd, terwijl de ondernemingen minder een beroep deden op uitzendarbeid en hun aanwervingsprognoses neerwaarts bijstelden. Uit de laatste beschikbare gegevens blijkt dat **sommige werkgelegenheidsindicatoren in het Brussels Gewest begin 2023 zijn verbeterd.** De uitzendsector kende in februari een heropleving, en ook de bedrijven waren steeds optimistischer over de aanwerving van personeel in het eerste kwartaal van 2023. Na een lange periode van achteruitgang heeft de verslechtering van de conjunctuur geleid tot een **stijging van de Brusselse werkloosheid in de tweede helft van 2022 tot maart 2023.** Het aantal niet-werkende werkzoekenden is in het eerste kwartaal van 2023 met 2,1 % gestegen ten opzichte van een jaar eerder, met een bijzonder sterke stijging binnen de groep min-25-jarigen.

1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT

1.1. DE OEKRAÏNECRISIS EN HAAR DIRECTE GEVOLGEN BEPAALDEN DE ECONOMISCHE CONTEXT IN HET JAAR 2022

De inval van Rusland in Oekraïne doet de hoge inflatie verder oplopen en erodeert het vertrouwen van consumenten en producenten in de eerste jaarhelft van 2022

Aan het begin van het jaar 2022 werd het verloop van de wereldwijde economische activiteit (zie glossarium) vooral bepaald door twee factoren: een nieuwe coronavariant (omikron), en de hoge inflatie, die zich verder verspreidde over landen en producten. Een tweetal maanden ver in het nieuwe jaar, diende zich een geopolitieke schok aan met de inval van Rusland in Oekraïne: die de prijzen van diverse grondstoffen, olie en gas verder deed oplopen, en sancties uitlokte. Stijgingen in consumentenprijzen en kosten begonnen door te wegen op het vertrouwen van consumenten en producenten. Na een voorzichtige toename net voor de inval zetten vertrouwensindicatoren, wereldwijd en in België, een daling in vanaf februari 2022. Hoewel een licht herstel optrad in deze indicatoren, lag het niveau erg laag aan het einde van het tweede kwartaal¹. De aanhoudende stijging in de levensduurte noopte centrale banken wereldwijd tot schakelen, via een verhoging van hun voornaamste rentevoeten².

Zorgen omtrent energiebevoorrading duwen de gasprijzen naar ongekende hoogten in het derde trimester van 2022...

Het derde kwartaal van 2022 startte met de aankondiging van Rusland dat het de gastoevoer naar Europa verder ging beperken. De Europese referentieprijis voor gas schoot na deze aankondiging omhoog met 30 %³. Bijkomende druk op deze prijzen werd bovendien uitgeoefend door de noodzaak voor Europese landen om hun gasvoorraden voldoende aan te vullen voor de winter. Elders in de wereld zetten het standvastige zero-covid-beleid van Chinese beleidsmakers en problemen binnen de Chinese vastgoedsector, druk op het consumenten- en producentenvertrouwen in China en neerwaartse druk op de wereldwijde economische groei⁴.

¹ Zie NBB (juni, 2022) en ECB (augustus, 2022). Wereldwijd werd deze daling in vertrouwen in het eerste semester van 2022 vooral opgetekend bij de geavanceerde economieën. Opkomende economieën zagen een stijging van het vertrouwen, voornamelijk gedreven door China waar een sterke vertrouwenstoename het gevolg was van het opheffen van de coronabeperkingen, zie referenties ECB (augustus, 2022).

² De Amerikaanse Federal Reserve verhoogde haar rentevoet van 0 naar 0,25 % in maart 2022. Andere centrale banken uit geavanceerde economieën waren reeds gestart met het verminderen van geldinjecties in de economie, met uitzondering van de Bank of England, die reeds in december 2021 haar rentevoeten stelselmatig begon te verhogen.

³ Zie referenties KBC (september, 2022).

⁴ Zie referenties IMF (oktober, 2022).

... de ECB gaat op de rem staan en het vertrouwen brokkelt terug af

Deze ontwikkelingen deden de inflatie verder oplopen. Eind juli ging de Europese Centrale Bank (ECB) over tot de eerste renteverhoging sinds drie jaar. De rente werd verhoogd van - 0,5 % tot 0 %, om midden september terug verhoogd te worden naar 0,75 %⁵. Waar het consumenten- en ondernemersvertrouwen binnen de Eurozone en België in het tweede kwartaal terug aan het stijgen waren, zorgde deze nieuwe prijsschok in energie en het strakkere beleid van de ECB voor een dalende trend in vertrouwen vanaf de start van het derde kwartaal⁶. Deze nieuwe prijsschok in energie gecombineerd met de hoge mate van onzekerheid en hoge inflatie en centrale banken die verstrakten deden de kansen op een recessie (zie glossarium) toenemen⁷.

In het vierde kwartaal daalde de Europese gasprijs gestaag terug naar het niveau van voor de inval

Waar de Europese aardgasprijs in het derde kwartaal tot ongeziene hoogten schoot, bracht het vierde kwartaal een gestage afkoeling in deze energieprijzen. De Europese gasprijs zette een daling in, naar een prijs van 76 euro per megawattuur, een niveau dat iets hoger lag dan voor de uitbraak van de oorlog in Oekraïne.

Meerdere factoren waren van invloed⁸:

- › Een dalende wereldvraag, gedreven door een vertragende economische groei en het strenge covidbeleid in China.
- › Een daling in gasconsumptie gedreven door de consument en de producent die spaarzaam omgingen met gas.
- › Een milde winter met veel wind, wat de productie van hernieuwbare energie ten goede kwam, en elektriciteitsproductie door gascentrales weerhield.
- › De Europese landen waren er goed in geslaagd om alternatieven aan te boren voor Russisch gas via pijpleidingen. Via verhoogde LNG-import slaagden lidstaten erin hun gasreserves aan te vullen tot het maximale niveau.
- › Een versnelde omslag naar hernieuwbare energie, via de installatie van zonnepanelen en windturbines, en hogere installatie van warmtepompen.

⁵ Door het verhogen van rentevoeten tracht de ECB de inflatie terug in lijn te krijgen met haar doelstelling van prijsstabiliteit, met name een inflatie die rond 2 % schommelt.

⁶ Voor consumenten was deze daling erg uitgesproken. Op het dieptepunt rond september-oktober vertrouwensniveaus België en de Eurozone lager dan de periode van uitbraak van corona.

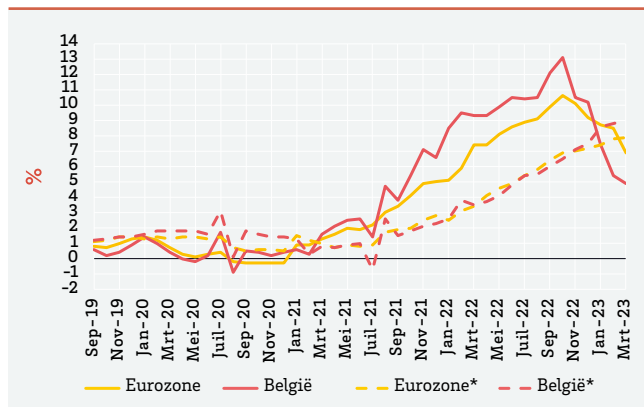
⁷ Zie referenties IMF (oktober, 2022); KBC (september, 2022). De voorspelling van de NBB over de kwartaalgroei voor het derde kwartaal is op dat moment negatief. Zie referenties NBB (september, 2022).

⁸ Zie referenties INTERNATIONAAL ENERGIEAGENSCHAP (maart, 2023) en KBC (december, 2022).

... wat de algemene inflatie deed afnemen, en het vertrouwen deed toenemen

Vanaf oktober 2022 zette de hoge inflatie een daling in, enerzijds door de dalende energieprijzen, en anderzijds door de opheffing van het strikte Chinese nultolerantiebeleid inzake corona midden december 2022. De piek van de inflatie lijkt bereikt (zie grafiek 1). Waar de Belgische inflatie aan het einde van 2022 nog boven het Europese gemiddelde lag, is de situatie momenteel omgekeerd. Het hoge aandeel aan variabele energiecontracten in België zorgt ervoor dat veranderingen in energieprijzen snel worden omgezet in aanpassingen in het voorschot, en dus in de inflatie⁹. Dit wordt ook duidelijk geïllustreerd in grafiek 1, waar zowel het verloop van de totale inflatie wordt weergegeven, als de inflatie zonder energieprijzen. Hoewel de totale inflatie over haar piek heen is, blijft deze laatste inflatiemaatstaf toenemen, zij het in afnemende mate. **Het is de verhoging van deze laatste maatstaf die de ECB en andere centrale banken zorgen baart (zie sectie 1.3).**

GRAFIEK 1 : Evolutie van de algemene inflatie en inflatie zonder energie (*) in de Eurozone en België

Bron : Eurostat.

Noot : Inflatiepercentages gemeten volgens de geharmoniseerde consumptieprijsindex (HICP). De reeksen met '*', geven het verloop weer van de inflatie in de Eurozone en België, zonder energieprijzen.

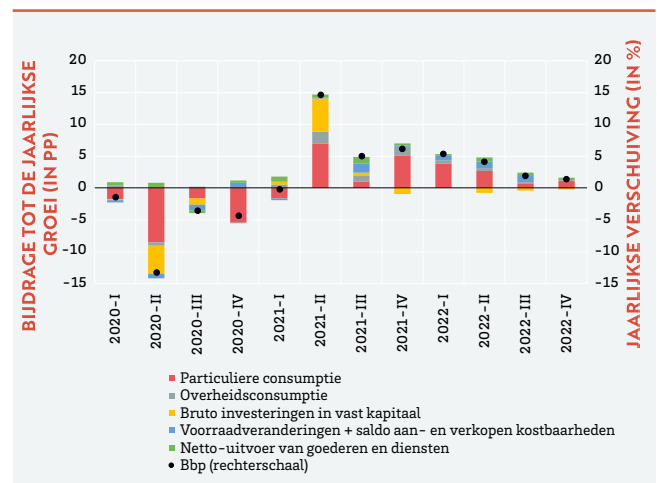
De afkoeling van de inflatie versterkt het vertrouwen van consumenten en producenten in de Eurozone en België opnieuw in het vierde kwartaal van 2022.

Wat zeggen de cijfers over het jaar 2022?

Wereldwijd zou de economische groei voor 2022 uitkomen op 3,4 %, in vergelijking met 6,2 % in 2021. Voor de Eurozone wordt de economische groei voor 2022 ingeschat op 3,5 %, ten aanzien van 5,3 % voor 2021.

België zou voor 2022 een economische groei neerzetten van 3,1 % (tegenover 6,1 % in 2021). Het inflatiecijfer zou uitkomen op 9,6 %¹⁰. De economische groei van België voor 2022 was nog voor een deel een herstel-gedreven groei na de coronaperiode. Naarmate het jaar vorderde verminderde het ritme van economische groei (zie grafiek 2)¹¹. **De Belgische economische groei in 2022 werd voornamelijk gedragen door de bijzonder veerkrachtige consumptie, enerzijds ondersteund door steunmaatregelen van de diverse overheden en anderzijds door de sterke arbeidsmarkt, met een jobcreatie van 100 400 personen.** De consumptie van gezinnen was onverwacht sterk. Ook de investeringen van bedrijven bleven onverwacht standhouden¹².

GRAFIEK 2 : Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het Belgische bbp in volume per bestedingscategorie

Bron : NBB.

Noot : Gegevens aangepast voor seizoenseffecten en kalendereffecten.

⁹ Zie referenties Godin M. (2022) en INR (2022). Een stijging in energieprijzen zal dus voor België sneller leiden tot een verhoging van het maandelijkse voorschot, en dus tot hogere betaalde prijzen. Een daling van de prijzen voor energie zal dan sneller leiden tot een lager voorschot voor Belgische gezinnen, en dus leiden tot een snellere daling van de inflatie voor België in vergelijking met de rest van de Eurozone.

¹⁰ Zie referenties FPB (februari, 2023a), IMF (januari, 2023); KBC (maart, 2023); NBB (maart, 2023).

¹¹ Wanneer de groei voor 2022 wordt bekeken van kwartaal-op-kwartaal, valt ook een dalende trend op. In kwartalen I en II werd een bbp-groei neergezet van 0,6 %, om te vertragen naar 0,2 % en 0,1 % in respectievelijk kwartalen III en IV van 2022, zie referenties NBB (maart, 2023). Hoewel verwacht, bleef ons land gespaard van een negatieve groei op kwartaalbasis.

¹² Zie referenties FPB (februari, 2023); KBC (maart, 2023); NBB (maart, 2023).

1.2. HET JAAR 2023 KENDE EEN ONVERWACHT GUNSTIGE START GEDREVEN DOOR EEN BLIJVENDE TERUGVAL IN DE INFLATIE EN VERBETERDE GROEIVooruitzichten in China

De wereldeconomie is 2023 gestart volgens een onverwacht gunstig scenario. De inflatie lijkt wereldwijd aan een terugval bezig, onder meer gedreven door renteverhogingen van centrale banken wereldwijd. Door de snelle heropleving van China verhoogde het IMF haar prognoses voor economische groei. Voor 2023 verwacht de instelling wereldwijd een groei van 2,8%, die licht versnelt naar 3,0 % in 2024. De verwachte groeicijfers zijn evenwel sterk heterogeen over de verschillende werelddelen. Voor de Eurozone wordt een economische groei van 0,8 % verwacht in 2023, om te stijgen naar 1,4 % in 2024.

Wat het niveau van de inflatie betreft, verwacht het IMF een gestage daling. In 2023 verwacht de instelling een wereldwijde inflatie van 7,0 % (tegenover 8,7 % in 2022), om geleidelijk te dalen naar 4,9 % in 2024. Voor de geavanceerde economieën (zie glossarium) wordt een niveau van 4,7 % verwacht voor het jaar 2023 en 2,6 % in 2024¹³.

Ook in België verbeteren de vooruitzichten in 2023. In haar meest recente 'flashraming' raamt de NBB de economische groei op kwartaalbasis in het eerste kwartaal van 2023 op 0,4 %, gedreven door een sterke groei in consumptie¹⁴. De meest recente vertrouwensindicatoren tonen aan dat de consument nog steeds aan vertrouwen wint. Het producentenvertrouwen neemt eveneens toe, maar het beeld is sterk verschillend van sector tot sector¹⁵. Het ritme van economische groei zou toenemen doorheen 2023, en 2024¹⁶.

Het Federaal Planbureau verwacht een groei van 1,0 % van het bbp (zie glossarium) voor 2023. Het is met name de bijzonder veerkrachtige consumptie die de voornaamste aandrijver vormt van de groeicijfers in 2023 (en 2022). De koopkracht van de Belgische gezinnen (zie glossarium) heeft in het jaarbegin een boost gekregen, via de indexatie van de lonen. Deze indexatie samen met de verwachte sterke jobgroei ondersteunen de globale Belgische gezinsconsumptie¹⁷. De inflatie zou uitkomen op 3,9 % in 2023. Voor 2024 zou de groei stijgen naar 1,7 %. De inflatie zou gemiddeld uitkomen op 3,3 %, om in 2025 een niveau te bereiken conform de doelstelling van de ECB.

De toename van binnenlandse werkgelegenheid (zie glossarium) zou 38 000 personen bedragen in 2023, wat de werkgelegenheidsgraad op Belgisch niveau op 72,3 % zou brengen. Door aantrekkende economische groei zou deze maatstaf licht toenemen in 2024, naar 72,9 %.

¹³ Zie referenties IMF (oktober, 2022); IMF (januari, 2023) en IMF (april, 2023). In 2024 zou het niveau van inflatie terug in lijn komen te liggen met het beleid van de centrale banken.

¹⁴ Zie referenties NBB (maart, 2023).

¹⁵ Het ondernemersvertrouwen nam sterk toe in de sectoren van constructie en nijverheid. In de handel en diensten nam het vertrouwen (sterk) af, voornamelijk door de verwachting van een vraagterugval. Zie referenties NBB (februari, 2023).

¹⁶ In het laatste kwartaal van 2023 wordt de hoogste mate van economische groei verwacht, met een groei van ongeveer 0,4 % op kwartaalbasis. FPB (februari, 2023a); FPB (februari, 2023b) en FPB (april, 2023).

¹⁷ Zie referenties FPB (februari, 2023a) en FPB (februari, 2023b). In januari van dit jaar zagen heel wat werknemers van de private sector hun loon geïndexeerd worden. In tegenstelling tot werknemers in de openbare sector, worden brutolonen van veel werknemers uit de private sector maar eenmaal per jaar aangepast aan de inflatie. Vermits de aanpassing (ongeveer 11 %) hoger lag dan de toenmalige inflatie, zagen veel werknemers hierdoor hun koopkracht stijgen, samen met het psychologische effect van 'gederfde' indexaties, wordt verwacht dat dit leidt tot inhaalgedrag met betrekking tot consumptie.

1.3. WAT TE VERWACHTEN IN DE NABIJE TOEKOMST?

De reactie van centrale banken brengt meervoudige uitdagingen met zich mee...

Om de hoge inflatie terug in lijn te krijgen met de doelstellingen zijn centrale banken wereldwijd erg stevig op de rem gaan staan. Het tempo **van de renteverhogingen ligt hoog**, bovendien zijn economieën wereldwijd een langdurige periode gewoon van lage rentevoeten, **dit brengt risico's met zich mee**¹⁸:

- › **Het tijdperk van lage rentevoeten is voorbij**, maar vele landen hebben hoge schulden. Hoge rentevoeten brengen herfinanciering hiervan in het gedrang en kunnen samen met lagere groei leiden tot **een schuldencrisis**.
- › Ook bedrijven en banken dienen schulden te herfinancieren. Hogere rente bemoeilijkt dit proces, en kan ertoe leiden dat sommige bedrijven het faillissement aanvragen. Wanneer dergelijke bedrijven erg groot zijn (**systemisch**) kan dit leiden tot ruimere effecten binnen de economie en kunnen meerdere bedrijven impact ondervinden¹⁹.
- › De gehanteerde modellen van centrale banken om de inflatie en groei in te schatten zijn onderhevig aan assumpties die fout kunnen zijn. Bovendien duurt het even vooraleer rentevoethogingen effect hebben op de economie. De tijdsperiode tussen renteverhogingen en het effect op de economische activiteit is erg onzeker. **Het risico op te veel renteverhogingen die een recessie (zie glossarium) kunnen teweegbrengen is reëel**²⁰.

bovenop de reeds bestaande uitdagingen en gekende risico's die de economische groei kunnen drukken

- › De oorlog tussen Rusland en Oekraïne is zijn tweede jaar ingegaan. Hoewel de oorlog in een soort van 'standstill' is beland, **zijn de risico's op escalatie tussen grootmachten helemaal niet van de baan**.
- › **Er is geen garantie dat de energieprijzen blijven dalen**. De dalende trend is deels te wijten aan meevallers: gunstig weer en een lage Chinese vraag. De Chinese economie herleeft, door het wegebben van de gezondheids crisis, en daarmee herleeft ook de Chinese energievraag en vraag naar LNG. De kans op een forse stijging en verhoogde instabiliteit van de energieprijzen neemt hierdoor toe, aangezien EU-lidstaten geconfronteerd worden met China als concurrent-bieder om LNG voor de komende winter²¹. **Ook het verloop van de olijeprijzen is erg onzeker en onderhevig aan geostrategische overwegingen van olieproducerende landen**.

¹⁸ De voornaamste beleidsrentevoet van de ECB noteert momenteel op 3,25 %, deze van de FED op 5,25 %.

¹⁹ De recente gebeurtenissen met Silicon Valley Bank in de VS en Credit Suisse illustreren dit gegeven.

²⁰ Zie referenties IMF (oktober, 2022).

²¹ Zie referenties INTERNATIONAAL ENERGIEAGENTSCHAP (maart, 2023).

2. CONJUNCTUUR IN BRUSSEL

2.1. RECENTE EVOLUTIE VAN DE BRUSSELSE ECONOMISCHE ACTIVITEIT

De analyse van de Brusselse economische activiteit (zie glossarium) gedurende de recentste kwartalen is gebaseerd op de exploitatie van de btw-aangiften. Alleen de activiteit van de btw-plichtigen²² wordt dus in aanmerking genomen. Dit wordt verklaard door de beperkte gegevens die beschikbaar zijn om de recente ontwikkeling van de productie van de niet-commerciële sector en van de niet-btw-plichtige activiteiten te meten.

Een gemengd jaar voor de handelsactiviteit in het Brussels Gewest

Na een goed eerste kwartaal in 2022 kromp de productie van de niet-financiële²³ economische activiteit gedurende twee opeenvolgende kwartalen (zie grafiek 3). Deze krimp, die ook in de rest van België werd waargenomen, hing nauw samen met het uitbreken van de oorlog in Oekraïne. Ten gevolge van het conflict werden beperkingen ingevoerd die internationale handel met Rusland bemoeilijkte. Hierdoor stegen de prijzen van verschillende basisproducten en van olie en gas, wat sterk bijdroeg tot de hoge inflatiecijfers (zie grafiek 1). Deze prijsstijging en de onzekerheid in verband met de oorlog zorgden ervoor dat het vertrouwen van consumenten en producenten in Brussel tot een buitengewoon dieptepunt daalde. Desondanks, nam de economische marktactiviteit in het vierde kwartaal toe, dankzij een in oktober ingezette daling van de energieprijzen.

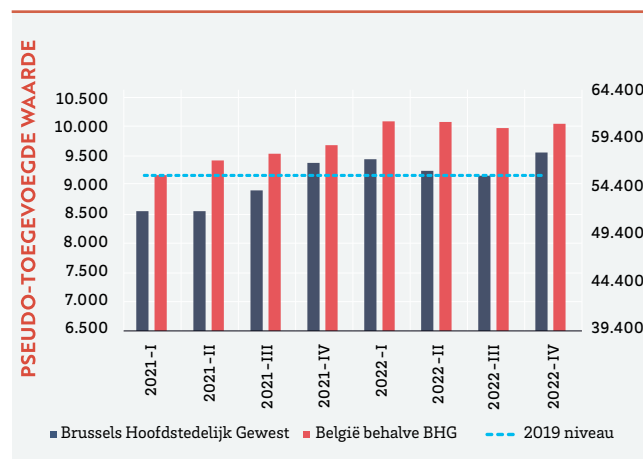
Kortom, de opleving van de Brusselse marktsector na covid, die in het vierde kwartaal van 2021 begon, werd snel gesmoord door het uitbreken van de oorlog in Oekraïne. Vanaf het eerste kwartaal van 2022 stabiliseerde de productie van de Brusselse markteconomie op een niveau licht boven dat van vóór de gezondheids crisis. Over heel 2022 bedroeg de groei van de Brusselse marktsector 5,9 % ten opzichte van 2021 en (slechts) 2,1 % ten opzichte van 2019. In de rest van België stabiliseerde de productie zich in 2022 eveneens, maar op een veel hoger niveau dan in 2019. Deze groei van de marktsector bedroeg 6,5 % ten opzichte van 2021 en 10 % ten opzichte van 2019.

Een geleidelijk herstel van de investeringen door bedrijven

In 2022 namen de investeringen in de Brusselse marktsector toe, om over heel 2022 met 9,6 % te stijgen ten opzichte van 2021 (zie grafiek 4). Ondanks deze stijging investeert de Brusselse marktsector in Brussel nog altijd minder dan vóór de gezondheids crisis. In het laatste kwartaal van 2022 lag het investeringsniveau van de Brusselse marktsector nog 6,1 % onder dat van 2019.

In de rest van België zijn de investeringen in de marktsector in 2022 eveneens sterk gestegen (+ 5,8 % ten opzichte van 2021). In het vierde kwartaal van 2022 lag het investeringsvolume 6,4 % hoger dan in 2019.

GRAFIEK 3 : Evolutie van de economische activiteit in de niet-financiële marktsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

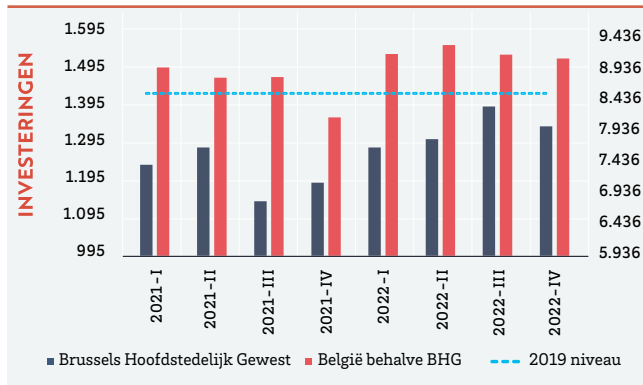
Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Opmerking : De gepresenteerde cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat via een conversiefactor van de omzet van de activiteitensectoren toegepast op de toegevoegde waarde.

²² Bepaalde economische activiteiten zijn vrijgesteld van btw. Dat geldt met name voor de meeste financiële en verzekeringsactiviteiten of voor medische activiteiten.

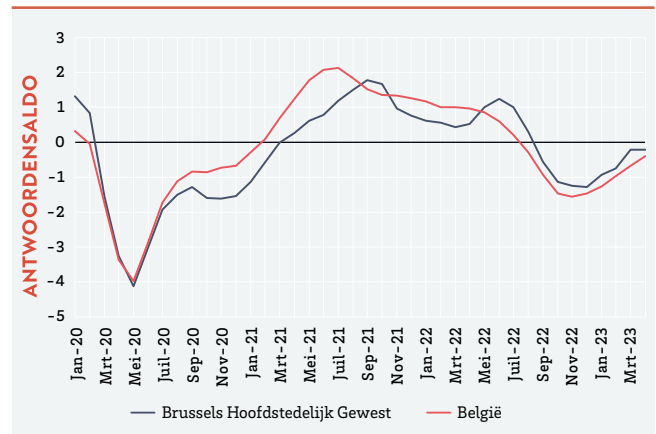
²³ Exclusief de sectoren energie en vastgoedontwikkeling. De geregionaliseerde omzetcijfers voor deze sectoren zijn momenteel niet interpreteerbaar voor het Brussels Gewest.

GRAFIEK 4 : Evolutie van de investeringen in de niet-financiële marktsector (in miljoen EUR, constante waarde 2018)

Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), berekeningen BISA.
Opmerking : De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoensschommelingen.

GRAFIEK 5 : Ondernemersvertrouwen, enquêteresultaten

Bron : NBB (april 2023), berekeningen BISA
Opmerking : saldo van de antwoorden gezuiverd van seizoensinvloeden, gestandaardiseerde score, driemaandelijks voortschrijdend gemiddelde

Eind 2022 en begin 2023 weegt de inflatiecrisis nog steeds zwaar op het vertrouwen van de Brusselaars

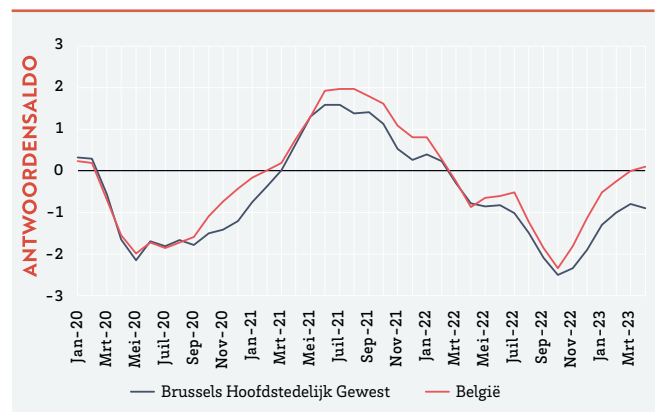
Zowel op het vertrouwen van de ondernemers ...

In het derde kwartaal van 2022, toen de prijs van energieproducten piekte, stond het moreel van de Brusselse ondernemers op het laagste peil sinds begin 2021 (zie grafiek 5). Vanaf januari 2023, met de daling van de energieprijzen (zie grafiek 1), verbetert het ondernemersvertrouwen (zie glossarium), maar de ondernemers blijven voorzichtig over de toekomst, gegeven toekomstige obstakels en onzekerheden: een stijgende onderliggende inflatie, de gevolgen van de monetaire (hogere rente) en budgettaire verstrakking (lagere overheidsuitgaven), en grote onzekerheid over de evolutie van de energieprijzen.

... als op het vertrouwen van de huishoudens

De afgelopen maanden heeft de Brusselse index van het consumentenvertrouwen (zie glossarium) een soortgelijke ontwikkeling doorgemaakt als die van de ondernemers. Op het hoogtepunt van de energiecrisis, in oktober 2022, stond het consumentenvertrouwen in Brussel op een buitengewoon laag peil (zie grafiek 6). Eenmaal de energiemarkten afkoelden, keerde het vertrouwen geleidelijk aan terug. In april 2023 is het consumentenvertrouwen in Brussel echter nog steeds bijzonder laag, en vergelijkbaar met dat in de eerste maanden van het Russische offensief in Oekraïne.

GRAFIEK 6 : Consumentenvertrouwen, enquêteresultaten

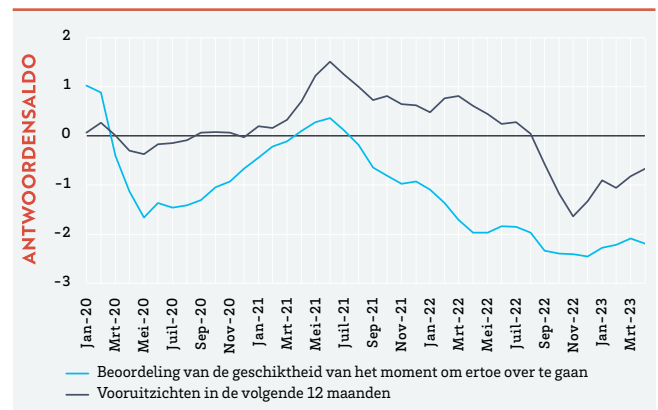

Bron : NBB (april 2023), berekeningen BISA
Opmerking : saldo van de antwoorden gezuiverd van seizoensinvloeden, gestandaardiseerde score, driemaandelijks voortschrijdend gemiddelde

De huishoudens stellen grote aankopen uit

De inflatiecrisis heeft een aanzienlijke invloed op de consumptiegewoonten van de Brusselse huishoudens. Uit bezorgdheid over hun huidige of toekomstige financiële situatie vinden de meer en meer Brusselaars dat grote aankopen heden niet gepast zijn. Ook zijn Brusselaars steeds minder geneigd om dit soort uitgaven in het komende jaar te overwegen (zie grafiek 7). Eind 2022 en begin 2023 liggen deze beide indicatoren voor grote aankopen door huishoudens op een buitengewoon laag niveau, ver onder de niveaus die op het hoogtepunt van de gezondheids crisis werden waargenomen.

GRAFIEK 7 : Grote aankopen door de huishoudens, enquête resultaten

Bron : NBB (april 2023), berekeningen BISA

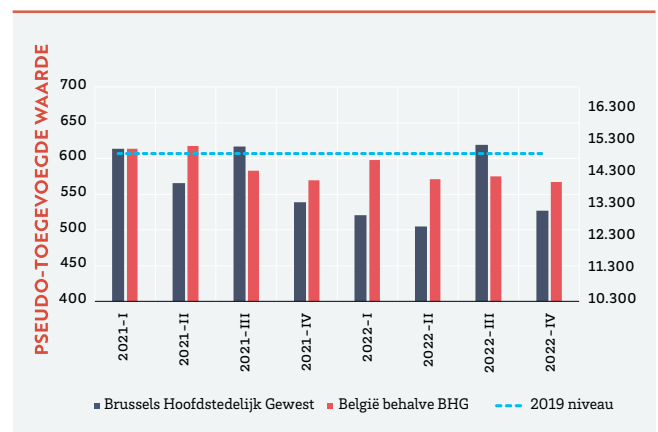
Opmerking : saldo van de antwoorden gezuiverd van seizoensinvloeden, gestandaardiseerde score, driemaandelijkse voortschrijdend gemiddelde

2.2. SECTORALE FOCUS OP DE TWEEDE JAARHELFT VAN 2022

Deze sectorale analyse richt zich op de ontwikkeling van de productie en de investeringen in de marktsector. De marktsector wordt onderverdeeld in vier hoofdgroepen: verwerkende industrie, bouwnijverheid, productiediensten en persoonlijke diensten. Samen waren deze handelsactiviteiten in 2019 goed voor 45 % van de totale toegevoegde waarde in Brussel.

In de rest van België is de welvaartscreatie door de verwerkende industrie in 2022 met 3 % gedaald. Terwijl de Vlaamse industrieën zich over het algemeen staande hebben gehouden gegeven de uitdagende context (-1%), is de activiteit van deze sector in Wallonië aanzienlijk teruggelopen (-5%).

GRAFIEK 8 : Evolutie van de activiteit van de verwerkende industrie (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Opmerking : De gepresenteerde cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat via een conversiefactor van de omzet van de activiteitensectoren toegepast op de toegevoegde waarde.

Het herstel van de verwerkende industrie zet door

In 2019 was de verwerkende industrie, exclusief de energiesector, goed voor 7 % van de welvaartscreatie in de Brusselse niet-financiële markteconomie. In de rest van België vertegenwoordigde de verwerkende industrie 27 % van het economisch weefsel.

Het jaar 2022 was bijzonder moeilijk voor de industriële activiteiten in het Brusselse Gewest, maar ook in de rest van België. Deze activiteiten zijn zeer energie-intensief en leden onder de gestegen energieprijzen. Bovendien hebben leveringsproblemen, die verband houden met de heropleving na covid en de oorlog in Oekraïne, zwaar op de sector gewogen. **Over heel 2022 heeft de Brusselse verwerkende industrie 7 % minder welvaart gegenereerd dan in 2021 en 11 % minder dan in 2019 (zie grafiek 8).**

Voor veel industriële activiteiten in Brussel versterkten de gebeurtenissen van 2022 de bestaande spanningen (bevoorradingproblemen, stijgende transport- en energiekosten) die al meerdere jaren op hun productieproces drukten.

De levensmiddelen- en drankenindustrie, twee zwaar-gewichten van de Brusselse industrie, zijn bijzonder zwaar getroffen door de opeenvolgende crises. In 2022 daalden de levensmiddelenindustrie en de drankenindustrie met respectievelijk 3 % en 2 % op jaarbasis als gevolg van de stijgende prijzen van voedingsmiddelen en verpakkingen. De levensmiddelenindustrie genereert nu een kwart minder welvaart dan in 2019 en de drankenindustrie 11 % minder.

Ook **de autoconstructie** is in 2022 opnieuw gekrompen (- 1 %). Deze sector, die al sinds 2021 ondermijnd wordt door het tekort aan grondstoffen en onderdelen, ondervindt in 2022 de volle impact van de sterke stijging van de energieprijzen en materiaaltekorten. De autosector genereert nu 12 % minder welvaart dan in 2019.

De chemische industrie is de enige industriële sector van betekenis die sinds 2019 in het Brussels Gewest groeit. Deze sector genereerde in 2022 11 % meer welvaart dan in 2021 en 84 % meer dan in 2019. **De farmaceutische industrie** kwam in 2022 tot stilstand (- 15 % op jaarbasis) na een sterke groei van haar activiteit tijdens de gezondheids crisis.

TABEL 1 : Evolutie van de economische activiteit in de verwerkende industrie

	Gewicht van de activiteit in de verwerkende industrie (in 2019)	Verandering 2022-2021	Verandering 2022-2019
Vervaardiging van voedingsmiddelen	11 %	- 3 %	- 26 %
Vervaardiging van dranken	9 %	- 2 %	- 11 %
Vervaardiging en assemblage van motorvoertuigen	17 %	- 1 %	- 12 %
Vervaardiging van chemische producten	7 %	+ 11 %	+ 84 %
Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten	9 %	- 15 %	- 8 %
Totaal verwerkende industrie	-	- 7 %	- 11 %

Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

De bouwsector sterk getroffen door de prijsstijgingen

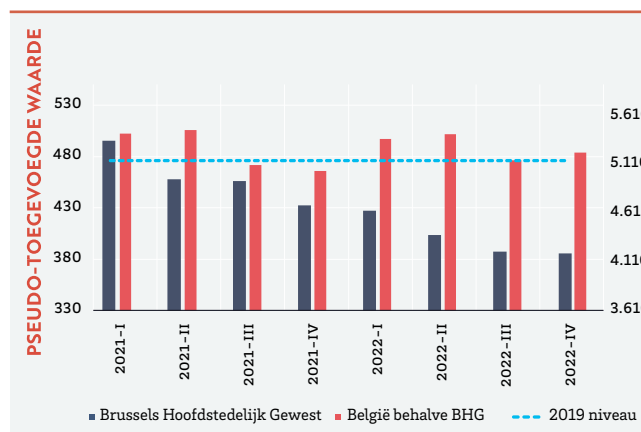
De bouwsector is goed voor ongeveer 5 % van de Brusselse niet-financiële handelseconomie. In de rest van België heeft de bouw het dubbele gewicht.

In 2022 versterken de stijgende prijzen van energie en bouwmaterialen de spanningen in een sector die al verzwakt is door de gezondheids crisis. Door de sterke stijging van de bouwrijzen daalt de vraag, wat leidt tot een **inkrimping van de welvaartscreatie door de sector met 13 % op jaarbasis**.

De vraag van Brusselse huishoudens zal in de nabije toekomst wellicht niet toenemen. De huishoudens overwegen immers steeds minder grote uitgaven in het komende jaar. Dit kan gevolgen hebben voor de activiteit in de sector gespecialiseerde bouwwerkzaamheden, die betrokken is bij woningrenovatie, waar de activiteit in 2022 met 7 % is afgenomen.

De nieuwbouwsector daarentegen, die in 2022 sterk is gekrompen (- 21 % op jaarbasis), zou in de komende maanden kunnen opveren. De sector van de vastgoedontwikkeling heeft in 2022 immers zwaar geïnvesteerd (+ 21 % op jaarbasis).

GRAFIEK 9 : Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de bouwsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Opmerking : De gepresenteerde cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat via een conversiefactor van de omzet van de activiteitensectoren toegepast op de toegevoegde waarde.

TABEL 2 : Evolutie van de economische activiteit in de bouwnijverheid

	Gewicht van de activiteit in de verwerkende industrie (in 2019)	Verandering 2022-2021	Verandering 2022-2019
Bouw van gebouwen ontwikkeling van bouwprojecten	34 %	- 21 %	- 21 %
Weg- en waterbouw	17 %	- 12 %	- 21 %
Gespecialiseerde bouwwerkzaamheden	49 %	- 7 %	- 12 %
Totaal bouw	-	- 13 %	- 16 %

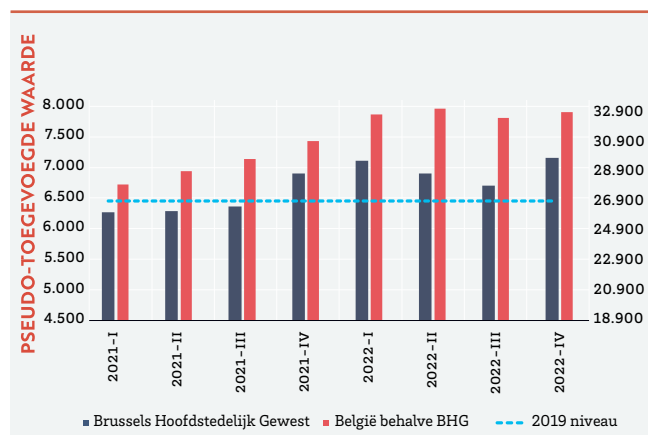
Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

De productiediensten versterken hun leidende positie

De sector van de productiediensten vertegenwoordigt 73 % van de niet-financiële markteconomie in het Brussels Gewest, tegenover 49 % in de rest van België. Deze sector omvat de activiteiten van hoofdkantoren, groothandel, goederenvervoer en telecommunicatie.

De productiediensten doen het over het algemeen goed in België. **In 2022 is de sector met 8 % gegroeid in het Brussels Gewest, tegenover 12 % in de rest van België.**

GRAFIEK 10 : Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de sector productiediensten (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Opmerking : De gepresenteerde cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat via een conversiefactor van de omzet van de activiteitensectoren toegepast op de toegevoegde waarde.

De sterke groei in 2022 is vooral te danken aan de ontwikkeling van twee activiteiten die de crises zonder haperen hebben doorstaan:

- › **De hoofdkantoor-, advies- en managementactiviteiten** groeiden met 22 % op jaarbasis. Binnen de sector is de sterkste groei te zien in de activiteiten van de hoofdkantoren, waar de brutomarge (zie glossarium) in 2022 aanzienlijk is toegenomen;
- › In het kielzog van de hoofdkantoren blijven **de juridische en boekhoudkundige activiteiten** in het Brussels Gewest groeien (+ 6 % op jaarbasis);
- › **De activiteiten: ontwerpen en programmeren van computerprogramma's, computerconsultancy-activiteiten en aanverwante activiteiten en informatiediensten**²⁴ groeiden met respectievelijk 3 % en 35 %;

Ook de **post- en koeriersactiviteiten** kennen een toename van hun activiteit met 19 % op jaarbasis. Sinds de gezondheids crisis is de verkoop op afstand explosief toegenomen, wat leidde tot een toename van de postactiviteiten met 72 % (tussen 2019 en 2022).

Omgekeerd zijn sommige activiteiten, die al door de gezondheids crisis waren getroffen, in 2022 verder achteruitgegaan:

- › **telecommunicatie** kromp met 4 % in 2022. Deze daling van de activiteit houdt gedeeltelijk verband met de voortdurende terugval van het aantal klanten van digitale tv, die overstappen op streamingplatformen. De sector blijft echter massaal investeren in het Brussels Gewest, via de aanleg van glasvezel;
- › de **groothandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen**, is in 2022 met 13 % gekrompen. In vergelijking met 2019 is de activiteit in deze sector met bijna een kwart gedaald. Sommige van deze groothandelsactiviteiten liggen stroomopwaarts van de detailhandel, die zelf aan het krimpen is;
- › de **activiteiten opslagen ondersteunende vervoersdiensten**, zijn met nog eens 2 % gedaald. Sinds 2019 is de activiteit in deze sector met een kwart gedaald.

²⁴ Dit omvat de activiteiten gegevensverwerking, webhosting en internetportalen.

Merk op dat de productiediensten die de groei in het Brussels Gewest aanzwengelen (hoofdkantoren, consultancy, juridische en boekhoudkundige activiteiten, programmering) voornamelijk hoogopgeleide werknemers tewerkstellen.

Omgekeerd hebben de grote activiteiten die het sterkst dalen (groothandel, opslag) lager geschoolde werknemers in dienst. In de toekomst zouden die elementen ongunstig kunnen zijn voor de werkgelegenheid voor lager geschoolde Brusselaars op het grondgebied van het Gewest.

TABEL 3 : Evolutie van de economische activiteit in de productiediensten

	Gewicht van de activiteit in de verwerkende industrie (in 2019)	Verandering 2022-2021	Verandering 2022-2019
Activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer	21 %	+ 22 %	+ 28 %
Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening	5 %	+ 6 %	+ 6 %
Ontwerpen en programmeren van computerprogramma's, computerconsultancy-activiteiten en aanverwante activiteiten	7 %	+ 3 %	+ 10 %
Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	1 %	+ 35 %	+ 88 %
Post- en koeriersactiviteiten	2 %	+ 19 %	+ 72 %
Telecommunicatie	10 %	- 4 %	- 11 %
Groothandel en handelsbemiddeling, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen	13 %	- 13 %	- 23 %
Opslag en vervoerondersteunende activiteiten	8 %	- 2 %	- 26 %
Totaal productiediensten	-	+ 8 %	+ 8 %

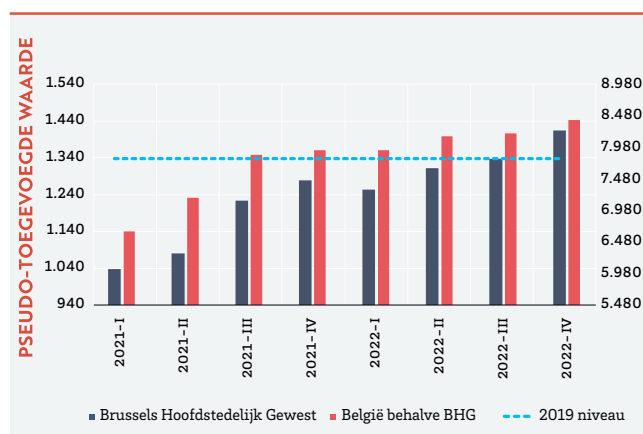
Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

De persoonlijke diensten keren terug naar het niveau van vóór de crisis

De Brusselse sector van de persoonlijke diensten is goed voor 15 % van de Brusselse niet-financiële markteconomie. In de rest van België is de sector van vergelijkbaar belang²⁵.

Eind 2022, bijna drie jaar na het begin van de gezondheids crisis, genereren persoonlijke diensten evenveel welvaart als in 2019 (zie figuur 11). Omdat de Brusselse sector van de persoonlijke diensten afhankelijker is van toeristen en pendelaars, is zijn herstel minder vlot verlopen dan in de buurgewesten. Vlaanderen en Wallonië waren tegen het derde kwartaal van 2021 teruggekeerd naar het niveau van vóór de crisis.

GRAFIEK 11 : Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de sector persoonlijke diensten (in miljoen EUR, constante waarde 2019)

Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

Opmerking : De gepresenteerde cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoenschommelingen. De productie wordt geschat via een conversiefactor van de omzet van de activiteitensectoren toegepast op de toegevoegde waarde.

²⁵ De sector van de persoonlijke diensten vertegenwoordigt 13 % van de markteconomie in Vlaanderen en 17 % in Wallonië

In 2022 steeg de welvaartscreatie in de meeste activiteiten voor persoonlijke diensten:

- › De **restaurantsector** steeg met 44 % op jaarbasis. Met deze sterke stijging genereert de restaurantsector weer meer welvaart (+ 3 %) dan in 2019, vóór de gezondheids crisis. Zowel de drankgelegenheden als de restaurants profiteren van deze stijging. Bovendien stegen de investeringen in de sector ook met 13 % op jaarbasis. Ondanks deze positieve cijfers blijft de restaurantsector onder druk staan door de hoge inflatie op levensmiddelen.
- › De **hotelsector** heeft zijn activiteit in 2022 met 127 % zien toenemen. In het laatste kwartaal van 2022 is de daling van de activiteit in deze sector nog slechts 12 % in vergelijking met 2019. Deze toename van de activiteit ging gepaard met een sterke stijging van de investeringen in de sector (+ 49 % op jaarbasis).
- › De **creatieve, artistieke en amusementsactiviteiten** en de **sport-, recreatie- en vrijetijdsactiviteiten** hebben een activiteitengroei van respectievelijk 21 % en 45 % op jaarbasis opgetekend.

Ten slotte is **de detailhandel (exclusief motorvoertuigen)** op jaarbasis met 4 % gekrompen. De realiteit contrasteert echter per handelsactiviteit:

- › In de levensmiddelenhandel is de **activiteit van de grootwinkelbedrijven** gekrompen. Daarentegen is de door gespecialiseerde levensmiddelenwinkels gecreëerde welvaart (slagers, bakkers enz.) over het algemeen toegenomen. Ook het verkoopvolume nam toe voor deze groep;
- › De meeste non-food handelsactiviteiten hebben zich in 2022 enigszins hersteld. Met name de detailhandel in kleding kende een aanzienlijke opleving;
- › **De verkoop op afstand** blijft sterk groeien. Het verkoopvolume in de sector is tussen eind 2022 en 2019 bijna verdubbeld.

TABEL 4 : Evolutie van de economische activiteit in de persoonlijke diensten

	Gewicht van de activiteit in de verwerkende industrie (in 2019)	Verandering 2022-2021	Verandering 2022-2019
Eet- en drinkgelegenheden	21 %	+ 44 %	+ 3 %
Verschaffen van accommodatie	9 %	+ 127 %	- 22 %
Creatieve activiteiten, kunst en amusement	6 %	+ 21 %	+ 7 %
Sport, ontspanning en recreatie	4 %	+ 45 %	+ 5 %
Detailhandel (uitgezonderd motorvoertuigen)	37 %	- 4 %	- 4 %
Totaal persoonlijke diensten	-	+ 15 %	- 3 %

Bronnen : STATBEL (btw-aangiften), INR (Gewestelijke rekeningen), berekeningen BISA

2.3. WERKGELEGENHEID EN WERKLOOSHEID

De groei van het werkvolume van de loontrekkende Brusselaars is in de tweede helft van 2022 vertraagd

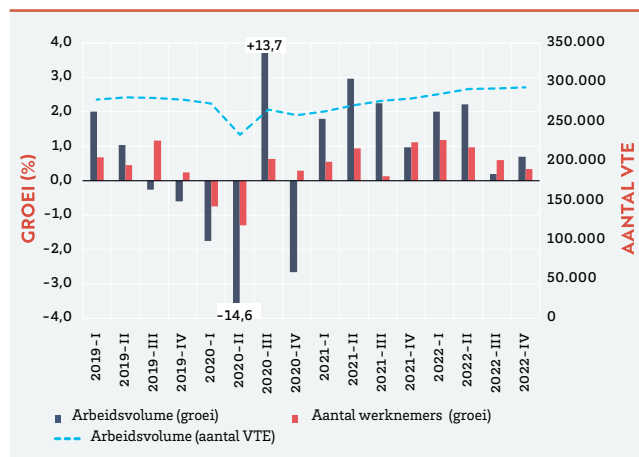
De kwartaalgegevens van de RSZ maken het mogelijk de evolutie van de loontrekkende tewerkstelling in het Brussels Gewest naar woonplaats (zie glossarium) tot eind 2022 te analyseren (zie grafiek 12). Ze zijn gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en betreffen zowel het aantal werknemers als het werkvolume, gemeten in voltijdse equivalenten (VTE's, zie glossarium).

Volgens deze cijfers is het werkvolume van de loontrekkenden naar woonplaats van begin 2021 tot midden 2022 bijzonder fors gestegen in het Brussels Gewest (gemiddeld + 2,0 % op halfjaarbasis, tegenover + 1,2 % op nationaal niveau). Deze gunstige dynamiek is vanaf het derde kwartaal van 2022 tot stilstand gekomen terwijl de economische context sinds het voorjaar geleidelijk aan somberder is geworden, zowel in het Brussels Gewest als in de rest van het land (daling van het ondernemersvertrouwen en krimp van de economische activiteit in de niet-financiële marktsector, zie hoofdstuk 2.1). Zo is **de groei van het werkvolume van de Brusselse loontrekkenden tussen de eerste en de tweede helft van 2022 sterk vertraagd**. Terwijl de groei van het aantal VTE's naar woonplaats in het eerste en tweede kwartaal gemiddeld 2,1 % bedroeg, is deze in het derde en vierde kwartaal teruggevallen tot gemiddeld 0,4 %. Ondanks deze vertraging deed **het Brussels Gewest het beter dan België in zijn geheel**, dat zelfs een lichte krimp van het werkvolume in loondienst kende (0,1 % over de laatste twee kwartalen van 2022).

Gedurende het hele jaar 2021 tot midden 2022 werd de groei van het werkvolume in Brussel deels gevoed door een toename van de gemiddelde arbeidsduur. In de tweede helft van 2022 daarentegen zien we achter de vertraging van de groei van het werkvolume in Brussel, simultaan een stagnatie van de gemiddelde arbeidsduur, gekoppeld aan een minder dynamische toename van het aantal werknemers.

Wat dit laatste betreft, stellen we immers vast dat **de groei van het aantal in het Brussels Gewest gedomicilieerde werknemers ook in de tweede helft van 2022 tot stilstand is gekomen**. In het eerste en tweede kwartaal bedroeg deze groei gemiddeld 1,1 %. In het derde en vierde kwartaal daalde deze groei tot respectievelijk 0,6 % en 0,3 %. Ondanks deze vertraging **bleef de stijging in Brussel sterker dan op nationaal niveau**, waar de stijging van de loontrekkende tewerkstelling in de tweede helft van het jaar niet meer dan 0,2 % bedroeg. Wanneer we het volledige jaar 2022 beschouwen, vertoont het Brussels Gewest ook een sterkere dynamiek van de loontrekkende tewerkstelling naar woonplaats. Zo bedroeg de groei tussen eind 2021 en eind 2022 3,1 % in Brussel, tegenover 1,2 % voor België. Voor het Gewest betekent dit een toename met ongeveer 10 600 loontrekkende werknemers die op zijn grondgebied gedomicilieerd zijn.

GRAFIEK 12 : Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling van Brusselaars in aantal werknemers en in VTE's

Bron : RSZ, berekeningen BISA

Opmerking : loontrekkende tewerkstelling naar woonplaats; seizoengezuiverde gegevens

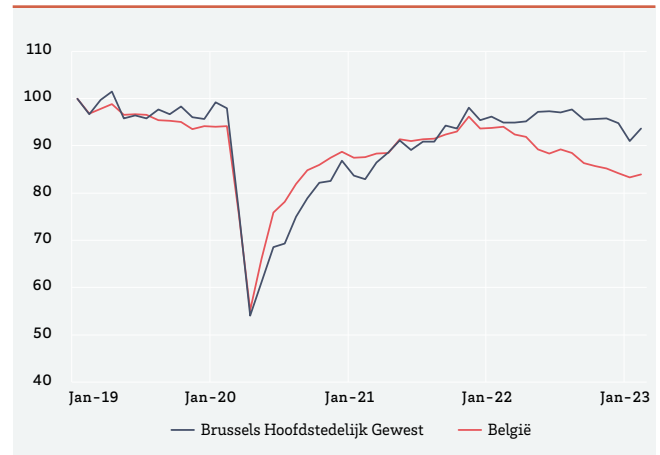
Na een terugval in de tweede helft van 2022 vertoonden het uitzendwerk en de werkgelegenheidsvooruitzichten begin 2023 een nieuwe dynamiek

Aan de hand van gegevens over het aantal gewerkte uren in de uitzendsector en over de aanwervingsprognoses van de bedrijven kan de evolutie van de werkgelegenheid naar plaats van tewerkstelling in het recente verleden en in de komende maanden worden geanalyseerd. Het uitzendwerk is een voorspellende indicator voor de tewerkstelling, aangezien de bedrijven geneigd zijn zich eerst met uitzendkrachten aan te passen aan de schommelingen van de vraag (in het geval van een recessie of van economisch herstel) alvorens over te gaan tot aanwervingen of ontslagen.

Op nationaal niveau is het gebruik van uitzendwerk gedurende 2022 vrijwel voortdurend gedaald (zie grafiek 13). Zo is de index van het aantal gepresteerde uren in de uitzendsector in België tussen de maanden januari 2022 en 2023 met 11 % gedaald. De evolutie van de index vertoont een gunstiger profiel in het Brusselse Gewest. **Gedurende de eerste helft van 2022 was het Brusselse uitzendwerk meer standvastig**, gegeven de uitdagende context na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne. Gedurende deze periode liet het zelfs een stijging optekenen (+ 2 % tussen januari en augustus). **In de daaropvolgende maanden is de situatie echter verslechterd naarmate de gevolgen van de oorlog en de energiecrisis zwaarder werden.** Het uitzendwerkvolume in Brussel is tussen augustus 2022 en januari 2023 met 7 % gedaald, een iets grotere terugval dan voor het geheel van het land. De laatst beschikbare waarneming wijst op een **opleving van de activiteit in de uitzendsector in februari**, zowel in België als Brussel.

Deze opleving is meer uitgesproken voor het aantal gewerkte uren in het Brussels Gewest (+ 3 %, tegenover + 0,8 % in België).

GRAFIEK 13 : Index van het aantal gewerkte uitzenduren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België (januari 2019 = 100)

Bron : FEDERGON, berekeningen BISA

Opmerking : maandgegevens gecorrigeerd voor seizoensinvloeden

De resultaten van de conjunctuurenquêtes (zie glossarium) bevestigen de algemene vaststelling van een geleidelijk minder dynamische Brusselse arbeidsmarkt in het tweede semester van 2022. De door de Brusselse ondernemingen geformuleerde werkgelegenheidsprognoses op drie maanden²⁶ zijn immers gedurende de laatste zes maanden van het jaar verslechterd in de handel en nog meer in de industrie (zie grafiek 14). In de belangrijke sector van de zakelijke dienstverlening zijn de ontwikkelingen echter minder uitgesproken, met een zekere stabiliteit van de vooruitzichten gedurende dezelfde periode.

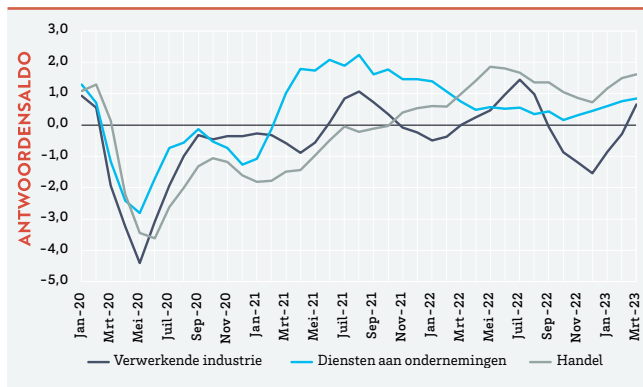
De toenemende terughoudendheid van de industrie om in de tweede helft van 2022 aan te werven, treft de Brusselse en Belgische ondernemingen op dezelfde manier en lijkt overeen te komen met de door hen verwachte daling van de vraag naar industriële producten. Voor de andere twee sectoren zijn de antwoorden van de bedrijfsleiders pessimistischer voor België als geheel dan voor Brussel:

- › In de diensten aan bedrijven zijn de werkgelegenheidsvooruitzichten op nationaal niveau sterk gedaald, terwijl ze in Brussel, zoals hierboven aangegeven, stabiel bleven;
- › In de handel waren de werkgelegenheidsvooruitzichten op nationaal niveau al minder gunstig en zijn ze nog sterker verslechterd en duidelijk onder het gemiddelde op lange termijn gedaald, in tegenstelling tot de Brusselse curve.

²⁶ De werkgelegenheidsprognoses komen voort uit de maandelijkse enquêtes van de NBB bij de bedrijven en hebben betrekking op hun vooruitzichten voor de aanwerving van nieuw personeel in de loop van de komende drie maanden.

De gegevens voor de eerste drie maanden van 2023 wijzen op een hernieuwd optimisme van de Brusselse ondernemingen met betrekking tot de werkgelegenheid, in de drie sectoren waarop de enquête betrekking heeft. Ondernemingen die actief zijn in de handel zijn meer geneigd arbeidskrachten aan te werven. Voor deze sector moet worden opgemerkt dat de vooruitzichten in het Brussels Gewest veel gunstiger zijn dan voor het land in zijn geheel. Terwijl de werkgelegenheidsverwachtingen in de Brusselse handelssector verbeterd zijn, zijn ze op nationale schaal gestagneerd op een niveau dat onder het lange termijn gemiddelde ligt.

GRAFIEK 14 : Werkgelegenheidsprognoses in de maakindustrie, de diensten aan bedrijven en de handel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, enquêteresultaten

Bron : NBB (maart 2023), berekeningen BISA
Opmerking : saldo van de seizoengezuiverde antwoorden, gestandaardiseerde score, driemaandelijks voortschrijdend gemiddelde

Als conclusie kan worden gesteld dat de indicatoren voor de uitzendarbeid en de werkgelegenheidsvooruitzichten coherent zijn, en een contrasterende werkgelegenheidsdynamiek in Brussel sinds medio 2022 laten zien:

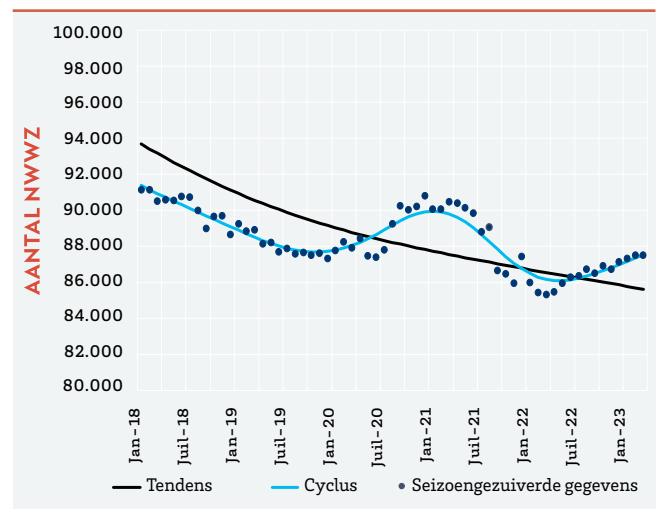
- › Enerzijds kende de tweede helft van 2022 een eerder negatieve werkgelegenheidsdynamiek in het Brussels Gewest in een moeilijke economische context voor de bedrijven wegens de gevolgen van de Oekraïense en de energiecrisis. De verslechtering van de situatie was echter minder uitgesproken dan op nationaal niveau. Vergeleken met het land in zijn geheel zijn het uitzendwerk en de aanwervingsprognoses in de diensten aan bedrijven (een belangrijke sector voor het gewest) meer robuust gebleken.
- › Anderzijds heeft het begin van 2023 in het Brussels Gewest aanleiding gegeven tot een nieuwe dynamiek in de uitzendsector en een groeiend optimisme bij de ondernemingen inzake aanwervingen. De verbetering van deze indicatoren was op het niveau van Brussel meer uitgesproken dan op Belgisch niveau.

De werkloosheid, die in de tweede helft van 2022 was gestegen, is in het eerste kwartaal van 2023 verder toegenomen

Grafiek 15 presenteert een analyse inzake de evolutie van de werkloosheid in het Brussels Gewest. Deze figuur is gebaseerd op maandelijkse voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens van Actiris over het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ, zie glossarium).

In de eerste vijf maanden van 2022 is de daling van de werkloosheid in het Brussels Gewest geleidelijk aan verzwaakt. Vanaf juni 2022 is de cyclische evolutie van de werkloosheid omgekeerd, met een nieuwe stijging na de stijging die in 2020 werd veroorzaakt door de gezondheids crisis. De Brusselse werkloosheidscijfers zijn gedurende heel het tweede semester van 2022 blijven stijgen. De stijging heeft zich voortgezet tot in maart 2023, zodat de werkloosheidscurve boven het gemiddelde op lange termijn uitsteeg.

GRAFIEK 15 : Conjuncturele evolutie van het aantal NWWZ's in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron : ACTIRIS-VIEW.BRUSSELS, berekeningen BISA
Opmerking : seizoengezuiverde gegevens

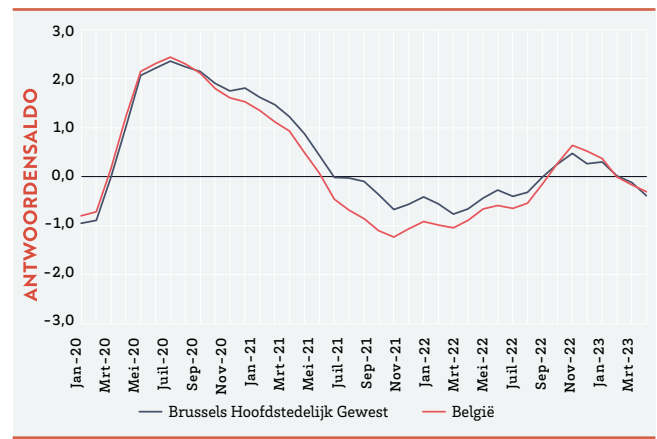
Volgens de laatste waarnemingen van Actiris bedroeg **het aantal Brusselse NWWZ's in maart 2023 88 032 personen**. Dit aantal was tussen augustus 2021 en september 2022 gedurende 14 opeenvolgende maanden (op voortschrijdende basis van een jaar) gedaald. Maar deze lange periode van daling eindigde vorig najaar. In het vierde kwartaal van 2022 was er aanvankelijk een lichte stijging van het aantal NWWZ's (+ 0,3 % op jaarbasis), gevolgd door een sterkere stijging begin 2023. Met een gemiddelde van bijna 88 000 werkzoekenden is **het aantal ingeschreven NWWZ's in de eerste drie maanden van 2023 met 2,1 % gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar**, ofwel een stijging van ongeveer 1 800 personen. Het werkloosheidsniveau in Brussel bleef echter onder de piek van bijna 91 000 NWWZ's van het eerste kwartaal van 2021 ten gevolge van de gezondheids crisis. Vanuit historisch perspectief ligt het ook ruim onder het recordgemiddelde van 2014 (ruim 110 000 NWWZ's).

Uit de gegevens per leeftijdsgroep blijkt dat de werkloosheid sinds het najaar van 2022 het sterkst is gestegen onder de jongeren in Brussel. Op jaarbasis steeg het aantal NWWZ's onder de 25 jaar in het vierde kwartaal van 2022 met 7,1 % en in het eerste kwartaal van 2023 met 8,0 %. Het aantal werkzoekenden tussen 25 en 49 jaar is eveneens gestegen, maar in mindere mate (respectievelijk + 0,8 % en + 3,0 %). Alleen de categorie van de NWWZ's van 50 jaar en ouder wordt niet getroffen door deze nieuwe toename van de werkloosheid in het Brusselse Gewest. Deze groep heeft haar aantal immers verder zien dalen, zowel in het vierde kwartaal van 2022 (-3,3%) als in het eerste kwartaal van 2023 (-1,9 %).

Uit de analyse van de in- en uitstroom van de werkloosheid blijkt dat **de toename van de werkloosheid in Brussel in het eerste kwartaal van 2023 vooral een sterke stijging van de instromende werklozen weerspiegelt**. Het aantal instromende NWWZ's (nieuwe inschrijvingen en her-inschrijvingen) tussen januari en maart 2023 is namelijk met 9 % gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze toename van de instroom betreft voornamelijk bepaalde categorieën NWWZ's, met name jongeren, kortstondig werklozen en mensen met de Oekraïense nationaliteit. Zo is het aantal Oekraïense NWWZ's gestegen van gemiddeld een honderdtal personen in het eerste kwartaal van 2022 tot bijna 1 550 in het eerste kwartaal van 2023. De uitstroom uit de werkloosheid groeit veel minder dan de instroom, met een toename van slechts 1 % in de eerste drie maanden van 2023 ten opzichte van het voorgaande jaar.

De maandelijkse enquêtes van de NBB bij de Brusselse huishoudens geven aanwijzingen over de verwachte evolutie van de werkloosheid in België in de loop van de komende twaalf maanden (zie grafiek 16). In lijn met de hierboven vermelde hernieuwde dynamiek van de Brusselse arbeidsmarkt (zowel wat het uitzendwerk als de aanwervingsverwachtingen betreft) zijn **de Brusselse huishoudens sinds het najaar van 2022 steeds optimistischer op het vlak van hun inschattingen op werkloosheid**. Volgens de laatst beschikbare waarnemingen, zijn de werkloosheidsvooruitzichten van de huishoudens weer onder hun lange-termijnniveau gedaald, wat wijst op een in hun ogen gunstiger situatie.

GRAFIEK 16 : Werkloosheidsprognoses voor de komende twaalf maanden, enquête resultaten

Bron : NBB, berekeningen BISA

Opmerking : saldo van de seizoengezuiverde antwoorden, gestandaardiseerde score, driemaandelijks voortschrijdend gemiddelde

GLOSSARIUM

› Binnenlandse werkgelegenheid

Tewerkstelling van personen die op een welbepaald grondgebied werken, ongeacht of zij er wonen. Naast de regionale rekeningen die in deze barometer worden gebruikt om de binnenlandse werkgelegenheid te analyseren, bestaan andere gegevensbronnen (bijvoorbeeld de Enquête naar de Arbeidskrachten). Er zijn meerdere factoren die een verklaring bieden voor de verschillen tussen beide bronnen: type gegevens (administratieve of op basis van een enquête), al dan niet rekening houden met de internationale tewerkstelling, de gehanteerde definitie van werk, momenten van de meting, manier van het meetellen van studentenarbeid, raming van zwartwerk... Niet te verwarren met de werkende bevolking van een Gewest, waartoe alle werkenden behoren die in dat Gewest wonen.

› Brutomarge

De brutomarge wordt geschat door de ratio $\frac{\text{verkoppen-aankopen}}{\text{verkoppen}}$ op basis van de btw-gegevens.

› Economische activiteit

In deze publicatie wordt de ontwikkeling van de economische activiteit weergegeven aan de hand van twee maatstaven:

- **Bruto Binnenlands Product (bbp):** deze indicator meet de welvaart die in een bepaalde periode wordt gecreëerd. Die komt overeen met de waarde van de productie minus het intermediaire verbruik (waarde van de aankopen).
- **Omzet:** Dit komt overeen met de waarde van de productie (waarde van de verkopen) binnen de sectoren van de niet-financiële markteconomie. Deze maatstaf maakt het mogelijk de economische activiteit binnen bepaalde grenzen te begrijpen:
 - Een beperkt toepassingsgebied: alleen de ontwikkeling van de activiteit van de sectoren van de niet-financiële markteconomie wordt door deze maatstaf bestreken. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest genereren deze sectoren 47 % van de totale welvaartscreatie van het gewest.
 - Een zeer onvolmaakte maatstaf van welvaartscreatie: van de ene sector tot de andere of van de ene periode tot de andere kan hetzelfde omzetcijfer een verschillende welvaartscreatie vertegenwoordigen omdat het intermediair verbruik varieert.

› Enquêtes van de NBB bij de consumenten

Elke maand ondervraagt de NBB een variabel staal van 1 850 Belgische gezinnen, waarvan 350 Brusselse. Deze op Europees niveau geharmoniseerde enquête peilt bij de consumenten naar hun perceptie van het toekomstige economische klimaat en hun plannen op vlak van sparen en uitgaven. De berekening van elk van de reeksen is gebaseerd op de som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een stijging heeft aangegeven en het percentage dat een daling aangeeft). Vervolgens wordt een samenvattende indicator berekend op basis van de saldi van de antwoorden die betrekking hebben op de verwachtingen van de consumenten betreffende de economische situatie en de werkloosheid, alsook op hun spaargedrag en financiële situatie tijdens de komende twaalf maanden.

› Enquêtes van de NBB bij de ondernemingen

Elke maand ondervraagt de NBB een vast panel van ongeveer 5 000 Belgische bedrijven over de huidige stand van zaken van hun activiteiten en hun vooruitzichten op korte termijn. De vragen hebben betrekking op de waardering van de voorraden en het orderboek, de evolutie hiervan of de vooruitzichten inzake tewerkstelling en vraag. De berekening van elk van de reeksen is gebaseerd op de som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een stijging heeft aangegeven en het percentage dat een daling aangeeft). Vervolgens wordt een samenvattende indicator van het vertrouwen van de ondernemingen berekend op basis van de bekomen antwoorden. Het is een gewogen indicator, gebaseerd op 14 vragen aan bedrijven, die een gewicht geven van 65 % aan de antwoorden van ondernemingen in de industrie, 15 % aan deze van ondernemingen in de bouwnijverheid, 15 % aan deze van ondernemingen in de zakelijke dienstverlening en 5 % aan deze van ondernemingen in de handel.

› Koopkracht van de huishoudens

Het **beschikbare inkomen** van de huishoudens is het inkomen dat een huishouden tot haar beschikking heeft voor consumptie en sparen. Het is de som van:

- inkomsten zoals lonen en bezoldigingen;
- sociale uitkeringen (pensioenen, werkloosheidsuitkeringen enz.);
- financiële inkomsten; min belastingen en sociale bijdragen.

Het beschikbare inkomen wordt uitgedrukt in reële termen wanneer het wordt aangepast om de effecten van prijsvariëaties van het ene jaar op het andere te elimineren.

De **koopkracht** van de huishoudens wordt geschat als het **reële beschikbare inkomen per inwoner**

› **Niet-werkende werkzoekende (NWWZ)**

Persoon zonder bezoldigde baan die als werkzoekende is ingeschreven bij een openbare tewerkstellingsdienst. (Bron: Actiris).

› **Ontwikkelde landen versus opkomende landen en ontwikkelingslanden**

De belangrijkste criteria die door het IMF's World Economic Outlook (WEO) worden gebruikt om de wereld in te delen in ontwikkelde landen versus opkomende en ontwikkelingslanden zijn (1) het bbp per hoofd, (2) diversificatie van de export en (3) de mate van integratie in het wereldwijde financiële systeem. Bron: IMF

Het WEO classificeert op die manier de wereld in 39 ontwikkelde landen en 155 opkomende landen en ontwikkelingslanden.

› **Recessie**

Een periode van minimaal twee opeenvolgende kwartalen met een negatieve economische groei op kwartaalbasis.

› **Voltijds equivalent (VTE)**

Voltijds equivalent is een meeteenheid om statistieken over de werkgelegenheid met elkaar te vergelijken, ondanks de verschillen in gewerkte uren. Het wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal gewerkte uren van een individu en het gemiddeld aantal gewerkte uren door een voltijdse werknemer. Zo is een voltijdse werknemer (40 uur per week) een VTE, terwijl een persoon die deeltijds 20 uur per week werkt, overeenkomt met 0,5 VTE. Het aantal werknemers van een bedrijf, een sector of een land kan worden opgeteld en uitgedrukt in voltijdse equivalenten (Bron: Eurostat).

REFERENTIES

- › ACTIRIS (maart 2023), 'De Brusselse werkloosheidscijfers', persbericht.
- › ACTIRIS (maart 2023), 'Evolutie van de Brusselse arbeidsmarkt – Maandverslag'.
- › EUROPESE CENTRALE BANK (augustus 2022). 'Economic Bulletin, Issue/5-2022'. ECB.
- › FEDERAAL PLANBUREAU (februari 2023a). 'Economische begroting – Economische vooruitzichten 2023 van februari 2023'. FPB.
- › FEDERAAL PLANBUREAU (februari 2023b). 'Economische vooruitzichten 2023-2028 van februari 2023'. FPB.
- › FEDERAAL PLANBUREAU (april 2023) 'Index der consumptieprijzen – Inflatievoorzichten (04/04/2023)'. FPB.
- › FOD ECONOMIE, KMO MIDDENSTAND EN ENERGIE (augustus 2022). 'Analyse van de prijzen. Halfjaarlijks verslag 2022 van het instituut voor de nationale rekeningen Inflatieverloop in België en de buurlanden in het eerste semester 2022'. INR.
- › GODIN, MATTÉO (2022) 'De Brusselse economische activiteit in het licht van de energiecrisis'. BISA Focus nr. 51.
- › INTERNATIONAAL ENERGIEAGENTSCHAP (maart 2023): 'Europe's energy crisis: What factors drove the record fall in natural gas demand in 2022?' IEA.
- › INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (oktober 2022). 'World Economic Outlook Update, October 2022: 'Countering the Cost-of-Living Crisis'. IMF, World Economic Outlook.
- › INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (januari 2023). 'World Economic Outlook, January 2023: 'Inflation Peaking amid Low Growth'. IMF, World Economic Outlook.
- › INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (april 2023). 'World Economic Outlook, April 2023: 'A Rocky Recovery'. IMF, World Economic Outlook.
- › KBC (september 2022) 'Economic Perspectives'. KBC.
- › KBC (december 2022) 'Economic Perspectives'. KBC.
- › KBC (maart 2023) 'Economic Perspectives'. KBC.
- › NATIONALE BANK VAN BELGIË (juni 2022). 'Economische projecties voor België – najaar 2022'. NBB, Economisch Tijdschrift.
- › NATIONALE BANK VAN BELGIË (september 2022). 'Business Cycle Monitor'. NBB.
- › NATIONALE BANK VAN BELGIË (februari 2023). 'Monthly business survey – February 2023: Business sentiment firms up slightly in February'. NBB, persbericht.
- › NATIONALE BANK VAN BELGIË (maart 2023). 'Business Cycle Monitor'. NBB.

LIJST VAN TABELLEN

- › Tabel 1 : Evolutie van de economische activiteit in de verwerkende industrie
- › Tabel 2 : Evolutie van de economische activiteit in de bouwnijverheid
- › Tabel 3 : Evolutie van de economische activiteit in de productiediensten
- › Tabel 4 : Evolutie van de economische activiteit in de persoonlijke diensten

LIJST VAN GRAFIEKEN

- › Grafiek 1 : Evolutie van de algemene inflatie en inflatie zonder energie (*) in de Eurozone en België
- › Grafiek 2 : Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het Belgische bbp in volume per bestedingscategorie
- › Grafiek 3 : Evolutie van de economische activiteit in de niet-financiële marktsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 4 : Evolutie van de investeringen in de niet-financiële marktsector (in miljoen EUR, constante waarde 2018)
- › Grafiek 5 : Ondernemersvertrouwen, enquêteresultaten
- › Grafiek 6 : Consumentenvertrouwen, enquêteresultaten
- › Grafiek 7 : Grote aankopen door de huishoudens, enquêteresultaten
- › Grafiek 8 : Evolutie van de activiteit van de verwerkende industrie (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 9 : Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de bouwsector (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 10 : Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de sector productiediensten (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 11 : Evolutie van de gewestelijke economische activiteit in de sector persoonlijke diensten (in miljoen EUR, constante waarde 2019)
- › Grafiek 12 : Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling van Brusselaars in volume en in aantal werknemers
- › Grafiek 13 : Index van het aantal gewerkte uren in de uitzendsector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België (januari 2019 = 100)
- › Grafiek 14 : Vooruitzichten inzake werkgelegenheid in de verwerkende industrie, de diensten aan ondernemingen en de handel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, enquêteresultaten
- › Grafiek 15 : Conjuncturele evolutie van het aantal NWWZ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- › Grafiek 16 : Vooruitzichten betreffende de evolutie van de werkloosheid tijdens de komende twaalf maanden, enquêteresultaten

